

ننګرهار پوهنتون

پوهنځي مظلوم يار

په سيمه کې د افغانستان جيوپوليتيکي او جيوکونوميکي موقعيت

لنډيز

افغانستان د سياسي جغرافيايي دسټرټوب يو اوږد تاريخ لري. داد ختيز او لويديز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسيا ترمنځ د سوداګرۍ او کوچېدونو لرغونې لاره گڼل شوې.

د افغانستان په محور د سيمه ييزو نښلونکو پروژو پرمختګ کولای شو د استانبول پروسې او د ريکا اقتصادي ډيپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبولو. له هغې ډلې د افغانستان، ايران او هند ترمنځ د چابهار بندر، د لاجوردو لارې، د درېو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقينه رېل پټلۍ پرانسته) د ابتدايي مرحلې بشپړېدل، ټاپي، کاسازر، د ورېښمو دهلېز او د ۵۰۰ کيلو واټه برېښنا لېږ، د ټاپي پروژې او نورو سيمه ييزو نښلونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنګه کولای شو ووايو افغانستان د اسيا د نښلونو نقطه چې جنوبي اسيا د مرکزي اسيا، ختيزه اسيا د لويديزې اسيا سره او په ټوله کې د اسيا ډيرې هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سيمه کې د افغانستان جيوپوليتيکي او جيوکونوميکي ارزښت او موقعيت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو، کتابونو او د انټرنېټ د بېلابېلو سايتونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهېږو افغانستان د خپل ځانګړي جغرافيايي موقعيت څخه څنګه په سمه توګه پورته کولی شي او همدا شان څنګه کولی شي د اسيا د څلور لارې په توګه خپل جيوپوليتيکي او جيوکونوميکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه ګټه واخلي. د مقالې په پاۍ کې دې نتيجې ته رسېږو چې که چېرې د افغانستان جغرافيايي، جيوپوليتيکي او جيوکونوميکي موقعيتونو څخه په سمه توګه ګټه پورته شي، لري نډه چې افغانستان دې د سيمې او اسيا د اقتصادي څلور لارې مقام خپل کړي.

کلیدي کليمې: مرکزي اسيا، لاري، پورټ، ټيک، جيوکونوميک

سريزه

پياوړی اقتصاد، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنيز ثبات، ملي پياوړی حاکميت، د ارضي تماميت ډاډمنتوب، ملي او نړيوال لوړ پرستيژ، هغه پياوړي دريځونه دي چې وينو ملتونو د اساسي موخو په توګه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړيکې يواځې د اړتياوو او فزيولوژيکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، يعنې هوساينه هم لري.

د هېواد د پرمختګ لپاره د ترانزيت د زيربنا پانګې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، د ريل پټيليو، هوايي کرښو او هوايي ډګرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنګ د انجنيري له مسلکونو سره تړاو لري، اړتيا شته. د پورته ترانزيتي او

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مواصلاتي زيربناوو له علمي پرمختگ څخه پرته د يو هېواد بنسټيز او پرمختيا امکان نلري. همدارنگه، داسې زيربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زياتې پانگونې، کارپوهانو، مديرانو، ښې دولتي پلانگداري او نورو ته اړتيا لري. که په يو هېواد کې منظمه رهبري او مديريت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زيات رول لري <http://www.taand.com/archives/51317> د ميلاد نه څلور پيړۍ د مخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او يونان ترمنځ سوداگري د افغانستان له لارې تر سره کيده، افغانستان د يونانيانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداگري په برخه کې ځانگړې ارزښت درلود. بلخ د ورينښمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چينايي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنگه د ورينښمو لار چې ختيزيې د لويديز سره نښلواوه، له افغانستان څخه تيريده چې هغه وخت ورينښمو پر ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد توليدات، ختيز او لويديز بازارونو ته لېږدېدل. د افغانستان دغه سوداگريز ارزښت د چنگيز يرغل، په اروپا کې د ورينښمو د چينجو د رزونې دود، همدارنگه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسايلو رامنځته کېدو اغيزمن کړ (نيازي، ۱۳۹۷: م. ۵۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جگړې وروسته يوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبيعي سرچينې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافيايي موقعيت او هغه پوتانسيل چې لري يې، د خپل ولس په گټه وکاروي. په دې لړ کې يوه لاره داده چې د افغانستان د جيوپوليتيک او جيو اکونوميک موقعيت څخه غوره گټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره بايد د منطقوي سازمانونو، منطقوي اقتصاد، نړيوالو او بو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سياسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې يو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي (فرهادي، ۲۰۰۱: م. ۴).

موخې

- په سيمه کې د افغانستان د جغرافيايي موقعيت ارزښت پېژندل.
- د اسيا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه ليکونو پېژندل چې په سيمه کې د افغانستان د جيوپوليتيک او جيو اکونوميک عواملو د پرمختگ لامل گرځي.

پوښتنې

- په سيمه کې د افغانستان جغرافيايي موقعيت او ارزښت روښانه کړئ؟
- د اسيايي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟
- د سيمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسليکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې د ليکنې او څېړنې بڼه ترزياته بريده کتابتوني ده، چې په اړه يې ګټور معلومات له کره سرچينو، معتبرو او نويو اثارو او انټرنيت پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځايونو او بيلو بيلو پراگرافونو کې په سيستماتيک ډول ځای په ځای شوي دي.

د موضوع ارزښت

څرنگه چې افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولای شي د سيمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړيکې ولري. همدارنگه په سيمه کې د افغانستان جيوپوليتيک او جيوکونوميک ارزښت محصلينو او مينوالو ته ورپېژندل، او ددې موضوع ګانو په ارزښت باندې يې پوهول.

محدود ديتونه

ددې موضوع د څېړنې په بهير کې ځينې ستونزې او محدود ديتونو سره مخامخ شوي يم لکه: د سيمې څخه لېدنه، دنوي او معتبرو کتابونو کمښت، په ننگرهار پوهنتون کې د جغرافيه اړوند کتابونو، امکاناتو او دځينو نورو اسانتياو، نه شتون دا هغه محدود ديتونه دي چې يادول يې اړين بريښي.

د لويو لارو ارزښت

له تاريخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهير څخه داسې پايله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کړنو او لويو ترانسپورتي لارو وده او پراختيا د زېربنا په توګه د فرهنگ، سوداګرۍ، اقتصاد، د ټولنو، قبيلو او پرګنو د ګډېدو، د ښارونو د پيوستون، صنعتي مرکزونو، مارکيتونو د سياسي، کلتوري او اداري حالت په پرمختګ کې ځانګړې ځای لري (عارض، ۱۳۸۰: م ۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پيوستون او اړيکو هغه وسيله ده چې نه يواځې د سوداګرۍ لپاره يې موثريت څرګند دی بلکې د لرغونو زمانو راهيسې يې د تمدونونو، کلتورونو او بېلابېلو تهذيبنو د پېژندلو او وړلو راولو په چارو کې ټاکوونکي او ګټور رول لوبولی دی (باوري، م ۱).

د ژوند د سطحې لوړتيا، د صنايعو او ماشين آلاتو وده، د طبيعي او کاني زېرمو څخه زياته ګټه اخستنه، د روغتيايي او عرفاني چوپړ تامين، د لومړنيو کړنيزو موادو ترويج، لېږد او دهغو وده او پراختيا او په پای کې يوې بسيا، لوړې او متحدې ټولنې جوړول د سياسي او کلتوري پلوه په سيده توګه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکتور په ودې پورې اړه لري (عارض، ۱۳۸۰: م ۵، ۴).

د افغانستان د لويو لارو تاريخچه

يو انګريزي متل دی چې (The cultures goes by road) يانې کليچر او پرمختګ له سړک سره ځي. په حقيقت کې د يوه هېواد د پرمختګ لپاره مواصلاتي کړنې د اقتصادي ودې بنسټ ګڼل کېږي (خل، ۱۳۹۰: م ۵).

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

د لويو لارو جوړېدل تل د طبيعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لويو لارو تاريخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنگ او ثقافت سره سيده اړيکې لري. لکه څنگه چې د بلخ کرنيز او فرهنگي مدنيت له ميلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پيل لري، د اوسنيو لارو او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاريخ پورې اړه پيدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنگ په ترلاسه کولو سره، د ځمکې پرمخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنگ کې خپل اداري، سياسي، ټولنيز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تثبیتوي. په لرغوني باختر کې د کرنيز مدنيت د رڼا په خپرېدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان، په شمال ختيځ کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نيمې وچې او په لويديز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنيو توکو په لېږدولو بوخت وو. له بل پلوه له گاونډيو هېوادو څخه زيات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه يواځې په افغانستان کې يو فرهنگي مرکزيت موجود وو، بلکې په گوډ گوډ کې يې فرهنگي، مذهبي، سوداگري، د قيمتي ډبرو او فلزاتو توليدات ترسترگو کېدل. د بشري اړتيا او د گاونډيو هېوادو د تجارتي مارکيتونو د غوښتنې له امله، د تجارت او تگ راتگ لويو او وړو لارو ته اړتيا ليدل کېدل. دغه فرهنگي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ يې جوړاوه (عارض، ۱۳۸۰:م. ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنگ بنسټ تشکيل کړ. په افغانستان کې هم د پيلو لارې، سړکونو او په حيواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه (تڼيوال، ۱۳۹۱:م. ۳۷۷).

له دويمې نړيوالې جگړې وروسته د سړکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جگړې نه وړاندې په افغانستان کې تقريباً (۳۸۰۰۰) کيلو متره د گټې اخيستو وړ سړکونه او (۲۵۰۰) کيلو متره داسې سړکونه موجود و، چې د کال په ځېنو موسمونو کې به ورڅخه گټه اخيستل کېده (ځل، ۱۳۹۰:م. ۵۱). که چېرې ښه څېر شو د افغانستان سياسي او اقتصادي وده په اوسنيو شرايطو کې له مواصلاتي ودې څخه بې اغيزې نشي پاتې کېدای. افغانستان د خپل غوره جغرافيايي موقعيت او تاريخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پيل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه يې ناوخته گټه واخيسته چې اصلي لامل يې د انگرېز او روسي لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تيرېدو سياست له امله يې افغانان داسې مصروف وساتل چې ويې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه گټه پورته کړي (عارض، ۱۳۸۰:م. ۸). بايد ووايو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جيوپوليتيک، جيوستراتيک او جيو اکونوميک موقف په راڅرگندولو سره د نړۍ پام ځانته راټولی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانگړي توگه د اسيا د مختلفو هېوادونو د نښلولو يواځنۍ کړۍ گڼل کېږي. ترانزيت او ترانسپورت د نړيوالو اقتصادي گټو يو ځای کولو له لارې د نړۍ او په ځانگړي توگه د سيمې ترمنځ د تقابل له ميدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سياست بدلول او له يو بل سره د سيمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جيو اکونوميک ظرفيت پېژندنه د حکومت له لومړيتوبونو څخه گڼل کېږي. افغانستان د سيمې د مرکزي او ترانزيتي کليدي ټکي په توگه د خپل رول د تحقق لپاره لوی گامونه پورته کړي او په دې لاره کې يې ځلانده پرمختگونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزيت په برخه کې توانېدلی چې له بېلابېلو هېوادونو سره گڼ هوايي دهليزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداگرۍ کچه پراخه کړي او ان په ځمکني ترانزيت سربېره د هېواد په تاريخ کې

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

د لومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداګرۍ هوايي دهلېز پرانیست او ګټې اخیستنې ته وسپارل شو. د ترانزیتی لګښت کچې راټیټیدل، هدفی سیمو ته د موسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتیا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو د امنیت ټینګول او... بېلابېلو ترانزیتی او ترانسپورتي دهلېزونو ته د لاس رسي پایلې دي. د اور ګاډي پټلۍ جوړول او پراختیا، د ترانزیتی سرکونو پراختیا، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشوې کول، د هوايي ډګرونو پراختیا، په لویو سازمانونو لکه TIR کې غړیتوب، د ترانزیت په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سیمې او ګاونډیو هېوادونو سره د دوه اړخیزو او څوارخیزو هوکړه لیکونو لاسلیک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزیت او ترانسپورت بهیر چټکتیا او اسانتیا او... په دې برخه کې د حکومت د فعالیتونو بله برخه ده (د ستراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۲: م. ۱۲۲).

۱: جدول: د ګاونډیو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

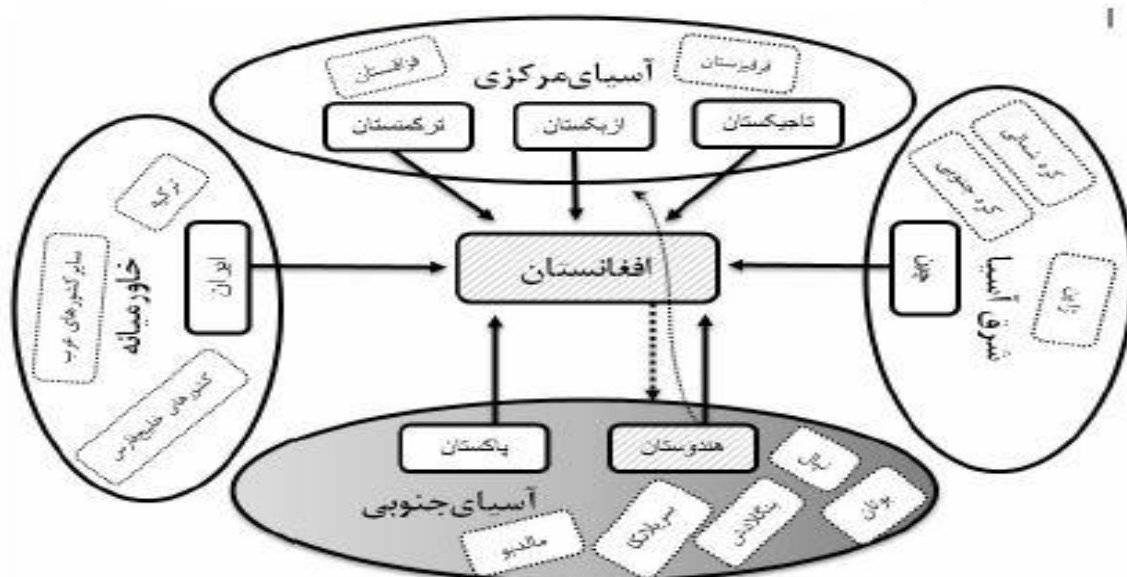
د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد	د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ایران	شیرخان	کنډز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ایران	تورخم	ننگرهار	پاکستان
پل ابریشم	نیمروز	ایران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډۍ	هرات	ترکمنستان	سپین بولدک	قندهار	پاکستان
آفینه	فاریاب	ترکمنستان	حیرتان	بلخ	ازبکستان

په سیمه کې د افغانستان جیو اکونوميکي او ترانزیتی ارزښت

افغانستان په داسې یوه سیمه کې موقعیت لري چې کولای شي په سیاسي، امنیتي، اقتصادي، فرهنګي، جیوپولیتیکي او جیو اکونوميکي لحاظ د اسیا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسیا، منځنۍ ختیځ او جنوبي اسیا سره ونښلوي. د اسیا ترټولو مهمه سیمه منځنۍ اسیا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسیا کې خپل منځي رقابت وکړي. د بل لوري د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسیا او منځنۍ ختیځ ته د داخلېدو دروازه ګڼل کېږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختیځ او مرکزي اسیا ته لار پیدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سیمه کې د پاکستاني او چينيایي تجارت مخه ونیسي (وټوقی و همکاران، ۱۳۹۳: م. ۱).

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

که څه هم د تاريخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافيايي موقعيت درلودونکی وو. مگر په هره دوره کې يې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعيت ارزښت د ورينيمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسيا څخه د گاز پيپ لاین او نفتو لېږدول د جنوب او ختيځ په لور ځانگړی شوی دی. پرته له شکه لويديز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د گازو او نفتو انتقال د مرکزي اسيا څخه د جنوبي اسيا او د نړۍ ازادو او بوته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانگړی موقعيت لري. دغه لوري عملاً ايران د مذاکراتو له هغه ميز څخه د ختيځ او جنوبي اسيا په لور د انرژي انتقال دی، لري کوي د بل لوري افغانستان په داسې يوه سيمه کې قرار لري چې د نړۍ ۲۰ سلنه انرژي تامینوي (پيشگاهي فرد، رحيمي، ۱۳۸۷:م. ۱۲۵). د مرکزي اسيا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړيکې مخ په ډېرېدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسيا او جنوبي اسيا د هېوادونو نښلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، ددوی اړيکې ناممکنې دي (نادري او همکاران يې، ۱۳۹۲:م. ۱۸).

۱. شکل: د اسيا په لويه وچه کې د مرکزي اسيا، جنوبي اسيا، ختيځې اسيا او د منځني ختيځ ترمنځ په نښلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسيا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسيا هېوادونو ته لار پيدا کړي. که څه هم دغه سيمه د يو بل سره ګډې ځانگړنې لري چې په ۱۸ پيړۍ کې د روسيې او بریتانیا د استعماري رقابت له امله د يو بل څخه بيل شول (وثوقي و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۷).

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

د مرکزي اسيا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امريکا يوه اوږد مهاله استراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امريکا متحده ايالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسيا کې خپل نفوذ زيات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې دخپلو گټو لپاره د مرکزي اسيا هېوادونو ته کوم تهديد ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسيا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړيکو په پراخولو کې دي چې ۱: په افغانستان کې د با ثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنيت خوندي پاتې کېږي. ۲: مرکزي اسيا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي گټې لري چې يو د افغانستان له لارې د اسيا د نورو سيمو سره تړل دي (وټوفی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راگېر هېواد دی خو د جغرافيايي موقعيت، طبيعي شرايطو او فرهنگي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسيا او نړۍ د تمدن زانگو گڼل کېږي. افغانستان اسيايي هېوادونو لپاره په نړيوالو اړيکو کې د څلور لارې حيثيت لري. دا ځکه افغانستان د ځانگړي موقعيت په درلودلو سره د آسيا او نړۍ په نښلولو کې د يو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسيا د جنوبي آسيا سره او ختيځه اسيا د لويديزې اسيا سره نښلوي (عظيمي، ۱۳۹۰:م. ۲۳). همدارنگه د چاپهار بندر، هوايي دهليزونو، د لاجوردو لار او د اوسپنې د کرنو په واسطه د نړۍ او سيمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړيکو تر ټولو لنډه لاره گڼل کېږي (نادري او همکاران يې، ۱۳۹۲:م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافيايي موقعيت له مخې، د اسيا د لويې وچې په مرکز کې د تاريخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختيځ او لويديز ترمنځ خپلې سوداگريزې اړيکې ساتلې دي. ددغې سوداگريزې او فرهنگي اړيکو ادامه د وگړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنگ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پايله کې د يونان او هند ترمنځ سوداگريزې اړيکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړيکې لاپسې ټينگې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د يونان او باخترې شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداگريزو چارو او مراوداتو کې ځانگړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعيت په درلودو ددغو لارو د يوځای کېدو مرکز وو. د ورېښمو مهمې لارې له دې ځايه تېرېده. ورېښمو او اوهام د ورېښمو تاريخي لارې زيات ارزښت درلود. راکړه ورکړه يې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. د شمال سوداگريز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدارنگه د ختيځ مالونه به لويديزو هېوادونو ته له همدې لارې تېرېدل (تڼيوال، ۱۳۹۱:م. ۳۷۲). په دې توگه جنوبي ښارونو پيوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پيوستون کړۍ رامنځ ته شوه (عارض، ۱۳۸۰:م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسيا هېوادونه د يو بل له امکاناتو څخه گټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانيد چې په سيمه کې خپل ځانگړی جيواکونوميک ارزښت په ډاگه کړي. په اوسني وخت کې د سيمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له گډون پرته په اسيا کې د هيڅ هېواد تجارتي اړيکې پرمختگ نشي کولی (رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها، ۱۳۹۷:م. ۴۹-۵۰).

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

افغانستان او د سيمې اقتصاد

افغانستان له جغرافيايي اړخه په سيمه کې ځانگړې ارزښت لري. افغانستان د منځنۍ آسيا، منځنۍ ختيز او د جنوبي آسيا تر منځ د يوه پله حيثيت لري او د سيمې د لويو او نويو اقتصادونو (هندوستان او چين) لپاره نړيوالو بازارونو ته د لارې په توگه ارزښت لري. په سيمه کې د تاريخ په اوږدو کې داسې مدنيت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له گډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغونې مهمه لاره (د ورينسمو لار) له افغانستان څخه تيريدله او په معاصر وخت کې يې يو ځل بيا خپل مهم ستراتيژيک ارزښت بيا وموند. په سيمه کې د نوي وضعیت راڅرگنديدو دا وښوده چې په سيمه کې، منطقه يې اقتصاد ته اړتيا ده. د لاجوردو او ورينسمو لاره بايد بيا نوې شي. د روسيې، چين او هندوستان ورځ په ورځ پياوړې کيدونکې اقتصاد په منطقه کې يو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتيا لري. افغانستان همدا اوس د سيمې يو شمېر منطقه يې جوړښتونو لکه ^۴ SAARC، ^۳ SCO، ^۲ ECO، کې فعال گډون لري. په دې وروستيو کې د چابهار د بندر د پرانستلو ترڅنگ، د لاجوردو لار هم پرانيستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزيت او بهرنۍ سوداگري د نن ورځې د اقتصاد يو مهم بحث دی. زياترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزيت او سوداگري له لارې غوره کړی دی. له نيکه مرغه افغانستان د خپل جغرافيايي موقعيت له پلوه په يوه ډير غوره دريځ کې دی. ټاپي پروژه، کاسازر (د نوري فايبر پروژه) او دريل پټلۍ پروژه د دې ډول منطقي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شي له خپل ستراتيژيک موقعيت څخه په استفادې د مرکزي آسيا او جنوبي آسيا تر منځ د يوه پله حيثيت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډير پخوا هم کله د ورينسمو د لارې پر سر پروت و او کله يې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله او س چې يو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسيا له جنوبي آسيا سره وصل شي، د افغانستان لپاره يو ډير غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دريځ ته په ترکيه کې (د آسيا زړه) په کنفرانس کې د شانگهای د سرمشريزې په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړيوال ترانزيت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سيمې هېوادونو په تيره بيا تاجکستان، چين، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک ليوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداگري پياوړې کړي. د چين هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزيتي اړخه ډير اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره يو ډير غوره فرصت وي چې د سيمې د هېوادو له علاقمنديو څخه او د ^۵ ECO، SCO، WTO او SAARC په سازمانونو کې د غړيتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختيا ورکړي. په نړيوال تجارت او اقتصاد کې ورگډيدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دريځ پياوړې کول د اوسني عصر يوه تازه او نوې غوښتنه ده. هېڅ هېواد له نړيوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشي پاتې کيدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبيعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصميم سره سم يې يوه برخه جلا او له نړيوالو اوبو سره يې اړيکه پرې او په وچه پورې په يوه ايسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

^۲ Economic Cooperation Organization

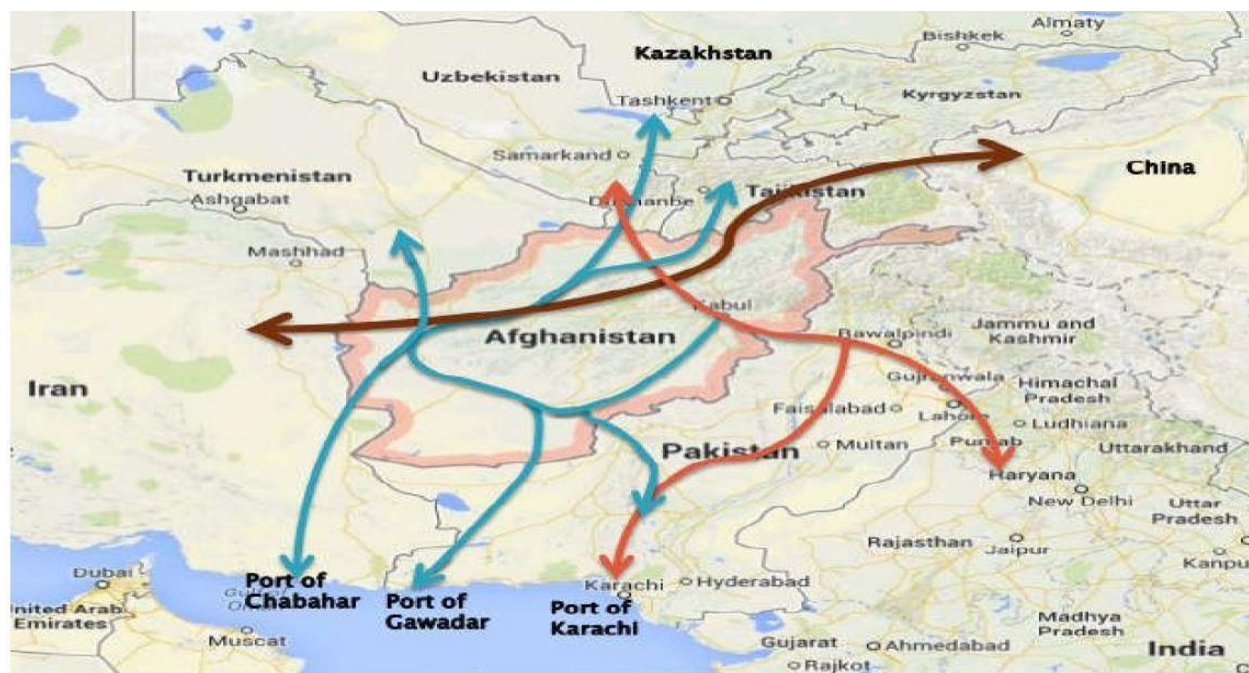
^۳ Shanghai Cooperation Organization

^۴ South Asian Association for Regional Cooperation

^۵ World Trade Organization

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداگرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ايسار او د نړيوال تجارت څخه گونښه شوی و، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وگرځيده (دوديال، ۲۰۱۹:م. ۵۲).

1. نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزيتي لارې

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih>

د سيمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د ټاپي پروژه

دا پايپ لاین يا نل ليکه ۱۸ سوه کلومتره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بيا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل ليکه به يو کال کې د ۳۳ ميلياره کيوبک متره غاز د انتقال وړتيا لري. که د سيمې په کچه اقتصادي گټې شريکې شي، د سياسي ناندريو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ترانزيت په برخه کې سلگونه ميلیونه ډالره ورکوي. افغانستان به هر کال د صفر اعشاريه ۲ ميليارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سيمو کې چې دغه نل ليکه تېرېږي وگړو ته د کار زمينه برابره وي. د ټاپي پروژه نه يوازې افغانستان بلکه د سيمې ټول هېوادونه له اقتصادي گټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ ميليارده متره مکعب غاز په چين پلوري خو چين دغه غاز له ترکمنستان نه په ټيټه بيه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چين تکيه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بيه وپلوري. هغه سيمې چې دا نل ليکه به ورڅخه تېرېږي، هلته به کاروبار وغوږېږي. هټی، هو ټلونه او بازارونه به جوړ

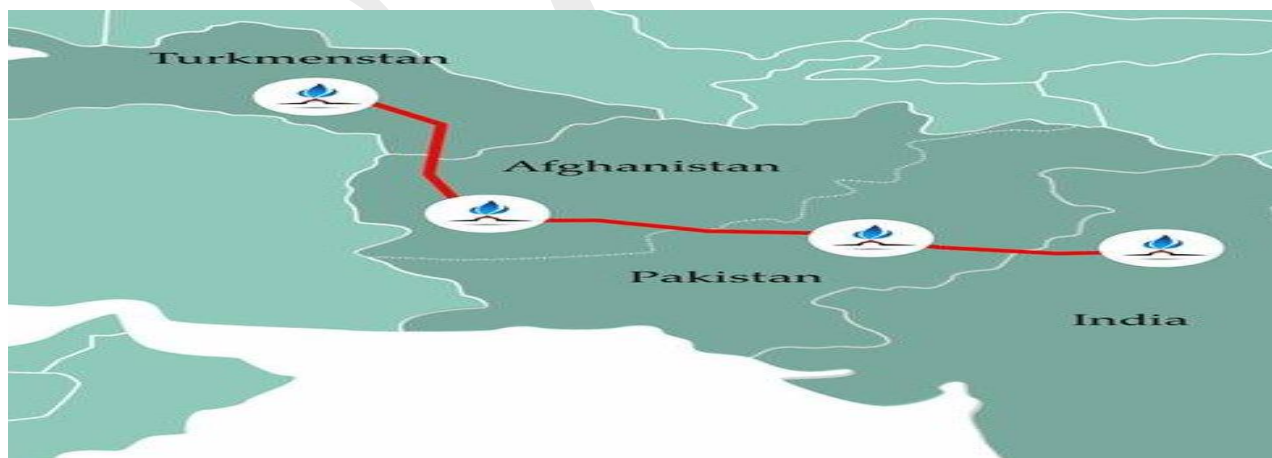
د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

شي، ډيرخايي وگړي به د نل ليکي د ساتنې په موخه په دندو وگمارل شي او ډير وگړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی، ۲۰۱۲: ۴).

د افغانستان لپاره د ټاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ ميليونه ډالره کلنی حق العبور
- زرگونه کاري فرصتونه
- د برېښنا فرعي سټيشنونه
- اقتصادي وده
- د حکومت د عوايدو ډيروالی
- د صنايعو پراختيا
- د صنعتي حرارتي برېښنا توليد
- په سيمه کې د افغانستان د جيو پوليټيک موقعيت تشييت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د ټاپي پروژه په لومړيو کې يوازې د گازو د نل ليکې پورې ځانگړې کيده اما په اوس وخت کې په يو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته برېښنا ، فايبر نوري او اورگاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتړي، هم سرته ورسېږي (رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها، ۱۳۹۷: ۵۳).

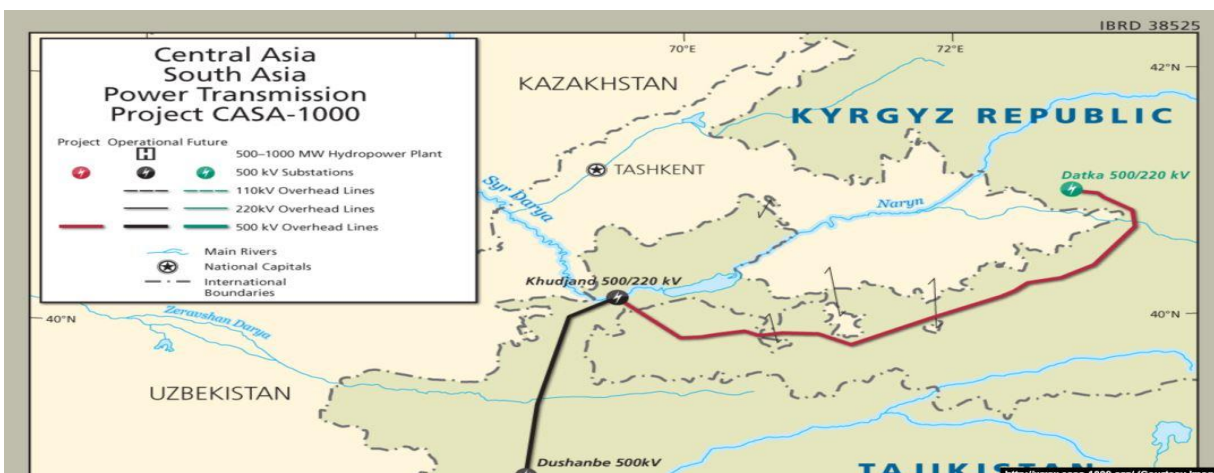
نقشه: د ترکمنستان، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ د ټاپي مهمه اقتصادي پروژه

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&bm=isch&s>

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

ب. کاسا زر

د "کاسا ۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به یی ۱۳۰۰ میگاواټه برېښنا د افغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. د خپرو شوو راپورونو په اساس به لدې څخه ۳۰۰ میگاواټه برېښنا افغانستان ته ارزانه بیه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ میگاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې د چارواکو په وینا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ میلیونه ډالره د ترانزیت حق ورکول کېږي (امین، ۲۰۱۲: ۵).

۳. نقشه: ترکمنستان، قرغزستان، تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا ۱۰۰۰ پروژه

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&bm=isch&sa>

ج. لاجورد و لار

د لاجورد و مسیر چې افغانستان د ترکمنستان، اذربایجان او گرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاریخي ارزښت لري. دغه لاره به له یوې خوا د ورېښمو د لرغوني لارې لرغوني ترانزیتی مسیر یو ځل بیا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا، منځني ختیځ او سویلي اسیا ترمنځ د اړیکې یوې مهمې کرۍ حیثیت پیدا کړي، چې د ترانزیت له درکه به هر کال په میلیونونو ډالر عواید د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربایجان او گرجستان لپاره نه یوازې ترانزیتی لاره وي چې سوداگریزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسیا هېوادونه غواړي چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لویو زېربنايي پروژو پانگونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوریت، ترکمنستان، اذربایجان، گرجستان او ترکیې ترمنځ د لاجورد و لارې پنځه اړخیزه ترانسپورتي، سوداگریز او ترانزیتی هوکړه لیک، چې د سوداگریزې راکړې ورکړې او ترانسپورتي انزوا د له منځه تلو لامل گرځي. (د ستراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۸: ۱۴-۱۵)

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

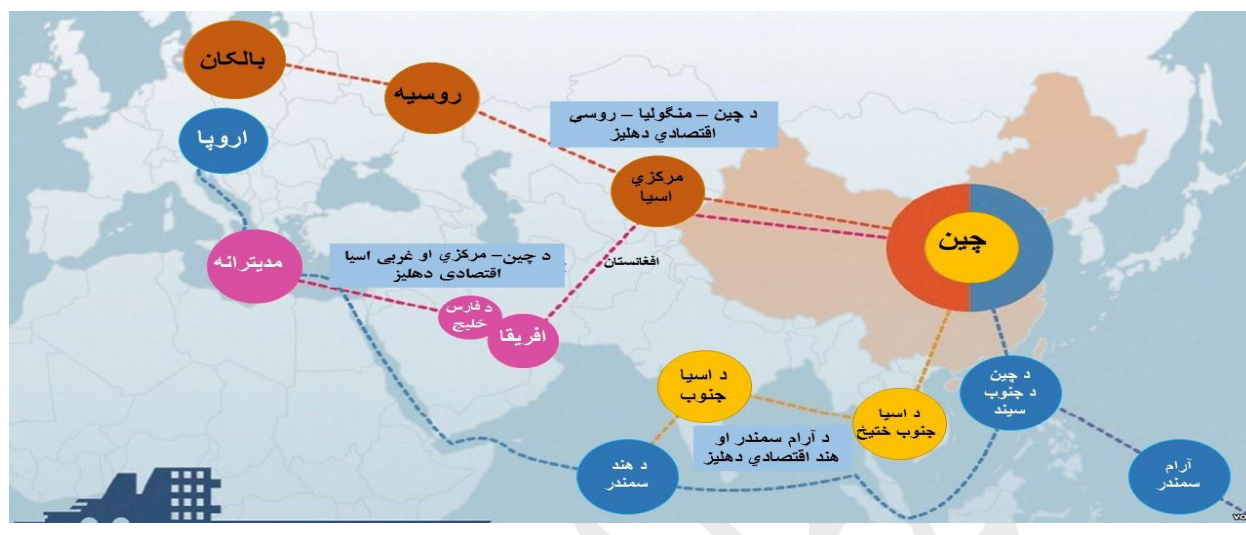

۴. نقشه: په سيمه کې د لاجوردو مهمه ترانزيتي او اقتصادي لار

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih>

د. د ورينيمو لار

افغانستان له پخوا په يوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د ورينيمو لار ورڅخه تېرېدله. د ورينيمو لويه لاره د ختيز، لويديځ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلگو او سيندونو له لارې تيرېږي. ډېر نامتو وگړي پلي يا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاريخ په جوړولو کې يې خپله ونډه اخستې ده. په دې وگړو کې لوی پاچايان او اميران هم دي. د يادولو وړ دي لکه: د مقدوني پاچا سکندر، له مغولستان څخه چنگيز، له منځنۍ آسيا څخه گوډ تيمور او بابر او داسې نور يادولی شو. ډېر شمېر زړورو سياحانو لکه فاهيان، هوان سانگ، چينايي بودايي راهبانو، کورايي بودايي راهب هوی چو، مراکشي جغرافيه پوه ابن بطوطه او د وينس نامتو سوداگر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن، ۲۰۰۱: ۲).

۵. نقشه: د ورېښمو تاریخي او ترانزیتی لار

[https://www.google.com/search?q=/.D9/.](https://www.google.com/search?q=/.D9/)

۵. چاه بهار بندر

اوس په سيمه کې داسې يوه اړتيا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسيا هېوادونه له جنوبي آسيا سره تجارتي اړيکې ولري او دغه سوداگري به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کيږي، دا ځکه چې سمندري ترانزيت وسايل د وچې په پرتله د ډيرو محمولو (پيتيو) گنجايش لري. د چابهار بندر د ايران په سيستان او بلوچستان ولايت کې، چې د ايران جنوب ختيز لورې ته پروت دی، موقعيت لري. دا بندر اوبو ته د افغانستان د سيده او د هند لپاره د افغانستان او ايران له لارې د منځنۍ اسيا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتيژيک ارزښت لري. له چابهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولايت نيمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کيلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږديز کال کې له زرنج تر د لارام پورې سړک د هند د سرحدي سړکونو د ادارې له خوا ورغول شو. دا سړک د افغانستان څلورو مهمو ولايتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چابهار بندر د مرکزي اسيا هېوادونو لپاره د هند سمندرگي ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ايران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کيلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور د دهلېز جوړېږي او تر څنگ به يې هندوستان وکولای شي، په

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

پراخه توگه د منځنۍ اسيا پنځو مارکېټونو، روسيې او په نهايت کې اروپا ته لاره پيدا کړي (متفي و همکاران، ۱۳۹۷:م. ۲۲).

۲- نقشه: د چابهار بندر

<https://www.google.com/search?biw=1600&bi>

مناقشه

افغانستان تقریبا نسبتا پرمختیایي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډیر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وګړي له راز راز ټولنیزو ستونزو لکه بیکاري، نفاق، اعتیاد، مهاجرتونو، جنگونو، تعصباتو، ناروغيو، بیسوادي، فساد او دې ته ورته بدمرغيو سره مخامخ کړی دی. له نیکه مرغه اوس دغه هېواد د خپل ډیر مهم جیوپولیتیک او جیواکونوميک موقعیت، طبیعي قیمتي زیرمو، غوره اقلیم او د یو شمیر محصولاتو د تولید په مطلق ګټې باندې فکر کوي او دخپل اقتصاد د غوره کیدو او پرمختګ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړیوال مسیر ته ورګډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره یې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سیمه ییزې پټلۍ شبکې، سیمه ییزو اقتصادي سازمانونو، نږدې تجارتی بندرونو او ترڅمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د ټاپي پروژه، کاساز، چابهار او د سوداګرۍ د هوایي دهلیزونو ترڅنګ یې د لاجوردو د لارې په پرانیستو هم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې د متحده عربي اماراتو د ۲۰۰ میلیون ډالرو مرسته د افغانستان د پنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونیوله. د (ریکا) او (د اسيا زړه) په کنفرانسونو کې یې د سیمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د یوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سیمې د هېوادونو ترمنځ د ګډ تفاهم او مرستو زمینه برابره کړي. په دې لړ کې یو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا تړل دي. اوس د دغه پلان

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه د افغانستان ځوان نسل ته د اميدواري غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچينو او لويو لارو لپاره د بل هروخت په پرتله يوه سنجول شوی ستراتيژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ايسار والي لوی ستونزې ته د حل يوه غوره او گټوره طرح د وچې پنځه بندوړنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسيا هېوادونو بې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقريباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسير څخه د ورېنمو لويه او مشهوره سوداگريزه لار تيريدې چې افغانستان يې د تگلوري يوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بيلابيلو تاريخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لويو کاروانسرايو نو، لوړ صنعت او غوړيدلی فرهنگ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کيدو سره د شريکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سياسي اړيکو نږدې کيدل او د فرهنگي اړيکو تقويه کيدل پياوړتيا مومي. د دغې نسلوونکي لارې په واسطه به څلور نيم ميليارده وگړي يو بل سره دوستانه اړيکې پيدا کړي. افغانستان له دې لارې ډيرې گټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنگ زموږ په سيمه کې د ورېنمو د لارې او د چين-پاکستان د اقتصادي دهليز زيربنايي پروژې هم پيل شوي دي، چې يوه بل تقويه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره يوه لاسته راوړنه وه چې د ايران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندې وشو. دغه زيربنايي سترې پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زيری دی. افغانستان به وتوانېږي يو ځل بيا خپل پرمختللی ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پر ځان بسيا شي.

پايله

افغانستان په اسيا کې د ورېنمو د لارې پر سر پروت او د سيمې د هېوادونو او خبرو اکونود سياسي غوښتنو د يوې څلور لارې حيثيت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ډنگېدو وروسته يې جيو پولېټيک ارزښت نور هم زيات شوی دی او اوسمهال د کسپين سمندرگي چاپېريال د شوروي خپلواک جمهوريتونو او د هندو پاکستان تر منځ يې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزيتي لارې په توگه يو ځانگړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافيا يې موقعيت ډېر يو ځانگړی اړخ لري، ځکه چې يو اړخ ته يې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوريتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغيزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزيتي سيمه ده، چې له دريو جمهوريتونو سره خو افغانستان گډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لويې زېرمې او طبيعي شتمني لري، چې يو پلو ته يې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته يې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چين تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان يو ډېر ځانگړی جغرافيا يې موقعيت لري، چې د اسيا نور هېوادونه د داسې يو موقعيت خوښه وينې.

افغانستان د خپل جغرافيا يې موقعيت پر بنسټ د منځنۍ اسيا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی گڼل شوی دی. خو د دې موقعيت ارزښت هغه وخت لا زيات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پياوړې دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاريخ پاڼې دا مطلب بيله شکه تائيدوي چې په افغانستان کې سياسي ثبات او پياوړی ولسي واکمني د سيمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې هميشنی پيغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتيژيک، جغرافياوي، جيو پولېټيک او جيو اکونوميک موقعيت څخه سمه گټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، ښې حکومتولۍ او د خپلو ترانزيتي زيربناوو د سمې ودې لپاره بايد يو منظم

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

لرليد رامنځته کړي. دې لرليد ته د رسيدو لپاره ټاکلې پاليسي گانې، اړينې کړنلارې رامنځته او په رښتينولۍ سره يې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کليدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې بنسټيزي، غوره نظام، رښتينې خپلواکي او سوکالي غواړي نو په ګډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امين، عبد الباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعيت، ټوټاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتيژيکو او سيمه ايزو څېړنو مرکز.
۲. الن، جان. (۲۰۰۱) خپل هېواد وپيژنئ. ژباړن. احمد تکل. افغان نشراتي اداره (انا).
۳. باوري، رسول. () لرغونۍ افغانستان او د ورېښمو تاريخي لار. افغان جرمن انلاين خپرندويه ټولنه.
۴. پسرلي، صيام الدين. (۲۰۱۲) تحقق پروژه تاپي، اميدۍ برآي توسعه اقتصادي کشور. اتاق تجارت و صنايع افغانستان.
۵. پيشگاهي فرد، زهرا و رحيمي، سردار محمد. (۱۳۸۷) جايگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوين جهاني. نشرية تحقيقات کاربردي علوم جغرافيايي، ج ۸، ش ۱۱.
۶. تڼيوال، محمد ظريف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافيه. جلال اباد: عبدالمجيد مومند کتاب پلورنځۍ.
۷. ځل، سيد نور الله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد: مومند خپرندويه ټولنه.
۸. د استراتيژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري رياست عالي مقام دفتر لوی رياست.
۹. دوديال، محمد بشير. (۲۰۱۹) سيمه ييز اقتصاد، اړتيا او له دې پلوه په سيمه کې د افغانستان دريځ. آريانا افغانستان آنلاين.
۱۰. رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها. (۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: رياست عمومي دفتر مقام عالي رياست جمهوري.
۱۱. عارض، غلام جيلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لويې لارې. ژباړن. نور محمد سهيم. پېښور: د اړيک د ګرځنده کتابتونونو اداره.
۱۲. عظيمي، محمد عظيم. (۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگيز آن. انتشارات بين المللي الهدی.
۱۳. فراهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهارراه آسيا. پشاور: بنياد انتشارات جهاني.
۱۴. متفي، عبدالقدير و همکاران. (۱۳۹۷) تحليل استراتيژيک بندر چابهار. انستيتوت مطالعات استراتيژيک افغانستان.
۱۵. نيازی، محمد داود. (۱۳۹۷). د افغانستان ترانزيت. کابل: سوله خپرندويه ټولنه.
۱۶. وثوقي، سعید و همکاران. (۱۳۹۰) تبیین جایگاه افغانستان به عنوان کانون چند زیر سیستم منطقه ای با تاکید بر منطقه آسیای جنوبی و نقش هندوستان. آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloun Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library